

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد بدین بوم و برزنده یک تن مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Literary-Cultural

ادبی - فرهنگی

داکتر سید خلیل الله هاشمیان

۷ جون ۲۰۱۵

پیرامون ضرورت تدوین "قاموس دری"

مسرت دست داد مستشعر شدم که پورتال وزین "افغانستان آزاد – آزاد افغانستان" در سال ۲۰۱۱ ابتکار تأسیس "کانون پرورش زبانهای افغانستان" و تدوین قاموس زبان دری را به همت دو دانشمند افغان (آقایان معروفی و سدید) روی دست گرفته بود. متأسفانه ازین موضوع در وقتش مطلع نگردیدم، ورنه به حیث یک طالب العلم دبستان ادب خدمات خود را در زمینه عرضه میکردم. حالا که موضوع به فرموده استاد معروفی "در بعد ابتدایی آن گل کرده است" پیشنهاد استاد را پیرامون استفاده از "قاموس دری – انگلیسی" تألیف مرحوم پوهاند نسیم نگهت، برای تدوین "قاموس لغات زبان دری"، لیک میگویم و شمه ای از خاطرات خود را به ارتباط همکاری و دوستی با پوهاند نگهت و همین قاموس شان به عرض میرسانم:

مرحومین پوهاند نگهت و پوهاند الهام – دو همصنف – وقتی از پوهنخی ادبیات فارغ و در کدر علمی به حیث استاد پذیرفته شدند، مبارزه به مقابل نفوذ فرهنگی ایران را به راه انداختند و در آن هنگام که در پوهنخی ادبیات تنها دو دیارتمان پشتو و فارسی وجود داشت، قرار مسموع در اثر مبارزات این دو استاد و یاری سایر استادان، نام دیارتمان (ادبیات فارسی) به دیارتمان (زبان و ادبیات دری) تغییر یافت. این مبارزه در فاکولته ادبیات دوام یافت و همگانی شد و جناب استاد محمد اسحاق نگارگر که شاعر زبان دری میباشند، نیز درین مبارزه سهیم بوده اند. کسانی که بعداً در کدر علمی شامل شدند، به شمول هاشمیان، در پهلوی استادان مذکور تا امروز درین طریق سعی نموده اند. بعداً در ورای انکشاف مسائل سیاسی در پوهنتون، من و پوهاند نگهت بسیار باهم نزدیک شدیم. در دوره کمونستی، مشاورین روسی که هدف شان تخریب یگانه کانون علمی افغانستان بود، به پوهاند نگهت سفارش کردند، تا از دستور زبان تاجکی تألیف روسها برای تدریس کار بگیرد و او معذرت خواست. قبلاً در دوره جمهوریت محمد داوود خان یک نقد جامع بالای نواقص دکشنری (دری – روسی) چاپ ماسکو به قلم پوهاند نگهت چاپ شده بود. مشاورین روسی یک رساله ستالین را که به زبان فارسی ترجمه شده بود و به اساس آن ستالین را زبانشناس و آن رساله را زبانشناسی میخواندند، به من دادند، تا در مضامین زبانشناسی تدریس کنم. رساله مذکور یک سعی استعماری بود از جانب ستالین به منظور متحد ساختن اقلیتهای آسیایی دارای زبانهای مختلف به دور مرکز امپریالستی ماسکو و هیچ ارزش علمی و زبانشناسی نداشت – من هم معذرت خواستم. بعد از آن مناسبات ما با روسها و دولت کمونستی خراب شد، چون که عضویت حزب را نپذیرفتیم و به تقاضای پرچمیها از نوشتن مقالات

دارای "افکار مترقی" برای نشر در جراید، لیبیک نگفتیم. همین وقت بود، که من و مرحوم پوهاند نگهت تصمیم گرفتیم وطن را ترک کنیم.

در امریکا خیلی باهم نزدیک بودیم، حتی مدت سه سال در دو آپارتمان مجاور سکونت داشتیم. در مدت چهار سالی که استاد نگهت بالای تدوین گقاموس دری - انگلیسی" در پوهنتون نبراسکا مصروف بودند، همیشه و بعضاً هفته وار تماس تلفونی داشتیم. این پروژه در سال ۱۹۹۲ تکمیل شد و قاموس (دری - انگلیسی) به تعداد ۵۰۰ نسخه در سال ۱۹۹۴ در پشاور طبع گردید - استاد مرحوم یک نسخه آن را به قلم خود به من اهداء نمودند. پوهنتون نبراسکا به تجدید چاپ این قاموس مفید نپرداخته و نسخه های آن نایاب گردیده است. آنچه درین سطور به اطلاع جناب استاد معروفی میرسانم، اینست که مرحوم استاد نگهت در آخر کار از طرز معامله پوهنتون نبراسکا دل خوش نداشت، زیرا:

(۱) پستی قاموس را آن طور که استاد نگهت پیشنهاد کرده بود نپذیرفتند و تغییر دادند.
(۲) مقدمه قاموس را آن طور که استاد نگهت به قلم خود به زبان انگلیسی نوشته بود، نپذیرفتند و تغییر دادند. درین مقدمه اصطلاحاتی که در اثر تشبثات ایرانیها در قاموسها درج شده، از قبیل شاخه زبانهای (هند - ایرانی)، استاد نگهت آن را به (هند - آریائی) تصحیح کرد، هکذا استاد نگهت پیرامون انشعاب و اشتقاق زبان دری درج همان تاریخچه را در قاموس پیشنهاد کرد که در پوهنهی ادبیات کابل تدریس میشد، اما پوهنتون نبراسکا تغییرات و پیشنهادهای استاد نگهت را نپذیرفت - من در باره همین مسایل به دفاع از موقف استاد نگهت مقاله ای در سال ۱۹۹۶ در مجله "آئینه افغانستان" نوشته بودم. همه اسناد مربوط به این مناقشات را که استاد نگهت به من سپرده بودند و در زمینه بین من و آن مرحوم صحبت شده و همنظر بودیم، در جوف یک پاکت به آدرس جناب استاد معروفی توسط پوسته ارسال میکنم.

برمیگردیم به امکانات تدوین "فرهنگ زبان دری" که جناب آقای محمد اکبر بارکزی پیشنهاد کرده بودند و جناب استاد معروفی به تائید آن، استفاده از "قاموس دری - انگلیسی" تالیف مرحوم استاد نگهت را پیشنهاد کرده اند. من این پیشنهاد را برای انجام چنین کاری سهلتر و عملی تر میدانم و آن را تائید میکنم. هدف پوهنتون نبراسکا که پروژه تدریس زبان انگلیسی را در افغانستان به عهده داشت، تدوین چنین قاموسی برای کمک به افغانها بود تا معادل لغات ضروری زبان خودشان را به انگلیسی بفهمند. لهذا این قاموس در حدود ۲۰ هزار لغت ضروری زبان دری و ترجمه آنها را به زبان انگلیسی در بر دارد، اما به نظر من برای تدوین "فرهنگ زبان دری" شامل ساختن تعداد بیشتر لغات دری مورد نیاز میباشد. لهذا تعداد بیشتر همکاران دانشمند باید درین پروژه شامل باشند. کسانی را که من میشناسم استعداد همکاری درین پروژه را دارند، علاوه بر مبتکر این پیشنهاد جناب آقای محمد اکبر بارکزی، دانشمندان ذیل بدون حب و بغض شخصی پیشنهاد میشوند:

آقایان استاد محمد اسحاق نگارگر، استاد محمد اعظم سیستانی، داکتر سید عبدالله کاظم، داکتر محمد اکرم عثمان، سید هاشم سدید، ولی احمد نوری، سید مسعود فارانی، خانم صالحه وهاب واصل، استاد عبدالعلی احراری، داکتر عبدالرحمان زمانی، سید خلیل الله هاشمیان؛ جمله ۱۲ نفر - جناب استاد معروفی خودشان حد اقل چهار نفر یا بیشتر کسانی را که میشناسند در پروژه شامل سازند (دو دانشمند صاحب صلاحیت در زبان دری، یکی ملک الشعراء استاد نسیم اسیر و دیگری استاد ناظم باختری از همکاران دایمی پورتال "افغانستان آزاد - آزاد افغانستان" میباشند و امید است در پروژه شامل شوند) که در مجموع ۱۷ نفر یا بیشتر خواهد شد. این که چه تعداد از دانشمندان شامل پروژه امکانات و آرزوی دوام همکاری را دارند یا خیر، بعد از تکمیل اعضاء و نشر این پیشنهاد معلوم خواهد شد.

برای تدویر پروژه دو نفر به حیث (کوآرڈینیٹر- همکاریارتباطی)، یکی در اروپا جناب استاد معروفی و یکی در امریکا هاشمیان انجام همکاری را آسان خواهیم ساخت. عنصر بسیار ضروری برای دوام همکاری همانا داشتن "قاموس دری - انگلیسی" تألیف استاد نگهت میباشد. کسانی که قاموس را دارند تکلیف شان کمتر است، چون که از جمله ۳۳ حرف زبان دری شاید برای هر نفر دو حرف (یعنی د وستون لغاتی که به زیر یک حرف درج میباشند) برسد، مثلاً (ج، چ) یا (ل، م)، و وظیفه همکاری اینست که به حیث یک دری زبان چقدر لغات بیشتر در فهرست درج شده اضافه کرده میتواند. آن گاه این یافته ها و مشاهدات خود را به (همکار ارتباطی) خود میسپارد. کسانی که قاموس را ندارند، از آنجائی که استاد معروفی و هاشمیان قاموس را دارند، بعد از آنکه تعداد همکاران تثبیت و تقسیمات حروف به همکاران تعیین گردید، (همکاران ارتباطی) در اروپا و امریکا هریک حروف معینه را از قاموس خود کاپی کرده به همکار پروژه در منطقه خود ارسال میکند. وظیفه همکار پروژه فقط تکمیل فهرست لغات و ارسال آن به همکار ارتباطی میباشد.

وقتی کارهای فوق انجام یافت، یک (کمیته انسجام) باید تشکیل شود و از جمله اعضای پروژه چهار نفر یا بیشتر که در امور قاموسنگاری و ادبیات دری بیشتر تجربه داشته باشند، توسط دو(همکار ارتباطی) انتخاب میشوند. اعضای کمیسیون انسجام باید برای مدت دو یا سه هفته در یک مملکت (شاید جرمنی) یکجا کار کنند تا بتوانند خاکه یا مسوده "فرهنگ زبان دری" را تکمیل و ترتیب نمایند. البته همکاران ارتباطی (معروفی و هاشمیان) قبل از تشکیل کمیته انسجام، معلومات حاصله را توسط پوسته یا کامپیوتر به یکدیگر میرسانند، لغات جدید شامل در فهرست حروف را به دقت مرور میکنند، و پیرامون مقبولیت یا عدم مقبولیت آنها به اساس معیارهای دستور زبان و عنعنات مردم دری زبان، تصمیم میگیرند. تا اینجا مصرف هرکس به دوش خودش میباشد. کسانی از دانشمندان شامل در پروژه که به غیاث اللغات و المنجد دسترس داشته باشند، ریسرچ و مشاهدات خود را با به سایر اعضای پروژه شریک ساخته میتوانند. در منطقه ما یک دانشمند افغان غیاث اللغات را دارد و من میتوانم از ایشان عاریت بگیرم.

راجع به طبع "فرهنگ زبان دری" و این که چه تعداد و در کجا طبع شود، مصرف گزاف ایجاب میکند، که فکر نمیکنم ما مهاجرین قدرت پرداخت آن را داشته باشیم. آیا افغانهای مهاجر لازم میدانند، که از طریق وزارت اطلاعات و فرهنگ افغانستان از دولت افغانستان در زمینه استمداد شود؟ راه دیگر اینست که چند نفر افغان در امریکا از دولت امریکا و چند نفر افغان در جرمنی از دولت جرمنی استمداد کنیم. این موضوع نیز به قسم یک پیشنهاد برای نظریاتی تقدیم میشود. راه سوم اینست که مهاجرین قاره های اروپا و امریکا از طریق اعانه دسته جمعی مصارف طبع را تکافو کنند. تمام موضوعات مندرج درین مقاله جنبه پیشنهادی داشته، منتظر نظریات و پیشنهادهای هموطنان محترم میباشد.

خبر خوشی که مایه مسرت گردید طبع دیکشنری زبان ملی "پشتو - فرانسوی"، شامل ۴۱ هزار لغت، به عنوان "پشتو- فرانسوی سیند" توسط جناب داکتر محمد اکبر وردک در فرانسه است، که خبر آن را دیروز در پورتال وزین "افغان - جرمن آنلاین" خواندم. جای افتخار است که افغانهای مهاجر به فکر حفظ و دوام فرهنگ خود میباشند، در حالی که جنگسالاران افغانستان، از آن جمله عبدالرب سیاف، بیشتر از تارهای ریش نمونه ئی خود، یعنی ملیون دالر ضرب تار ریش سیاف، دالر نقد و نیز طلا و جواهرات و نیز دو سوم حصه ولسوالی پغمان را در تصرف خود دارد، و حکومتیهای افغانستان دارائی بیت المال بیوه زن افغان را به جیب جنگسالاران تقسیم میکند. این خدمت خدای پجات و این موفقیت بزرگ فرهنگی را به جناب داکتر محمد اکبر وردک تبریک میگویم.

عرض حال من به حضور هموطنان محترم، خصوصاً دانشمندان شامل در پروژه "فرهنگ زبان دری" اینست که در قرآن مجید، آیت ۶۹ سوره مبارک النحل، خالق کاینات (ج) به بندگان خود اخطار میدهد:

ترجمه: «و خدا شما بندگان را آفرید، بعضی را به سین انحطاط پیری میرساند، که هر چه دانسته اید همه را فراموش میکنید، همانا خداست که همیشه دانا و تواناست.»

من که ی کماه بعد بسن ۸۸ سالگی میرسم، ازین اخطار با خبر و مظاهر آن را مستشعرم و به شما عزیزان نیز این خبر و اخطار را میرسانم که :

"ای ز فرصت با خبر، در هر چه هستی زود باش!!!!"

خدا کند در پایان عمر این افتخار نصیب من شود، که در یک رشته فرهنگی برای خاک پاک وطن و مردم شریف آن در جمله سایر اعضای این پروژه مصدر خدمتی شده بتوانم. در شرایط زندگی من، ضعف حافظه رو به ازدیاد و نقد عمر رو به انحطاط است - معهذا "خدا و هست"، آنچه باقی مانده، آن را از طریق این مقاله به دسترس خدمت وطن میگذارم و منتظر نظریات و پیشنهادهای شما میباشم. معلوماتی که جناب استاد معروفی در مقاله خود راجع به مزیت‌های "قاموس دری - انگلیسی" تألیف استاد نگهت تذکر داده اند، همه مورد تائید من قرار دارد، زیرا من با مؤلف این قاموس و خود این قاموس از بدو پیدایش آن تا حال سر و کار داشته ام - البته نواقص جزئی از لحاظ موازین علم زبانشناسی در قاموس مذکور به مشاهده رسیده که با مرحوم استاد نگهت مطرح شده بود. راجع به مخففات و علامات صوتی و غیره به مشوره و صوابدید استاد معروفی و سایر دانشمندان شامل در پروژه که چطور آنها در "فرهنگ زبان دری" منعکس گردند، تصمیم خواهیم گرفت.

با عرض احترام - سید خلیل الله هاشمیان - ۶ جون ۲۰۱۵

یادداشت:

احترام ما به شخص داکتر صاحب هاشمیان و ارجگزاری به خدمات فرهنگی شان، مانع از آن نمی گردد تا بنویسم:

گذشته از این که ما با بخش هائی از نوشته شان از لحاظ محتوا در یک موضع قرار نداریم و راجع به کلیت پیشنهاد شان، ملاحظاتى داریم که در صورت ضرورت حتماً آنها را مطرح خواهیم ساخت، به ارتباط تیم پیشنهادی شان نیز عقیده مندیم که نه تنها اکثریت افراد پیشنهاد شده، شایستگی و صلاحیت مسلکی و حرفه ئی انجام چنان کار سترگی را ندارند، بلکه از لحاظ شخصیتی نیز افرادی در جمع پیشنهاد شده وجود دارند، که هر نوع همکاری با آنها، لکه ننگی بر دامن سایر همکاران به شمار می رود.

اداره پورتال AA-AA